

Komponenta *svijeća* u hrvatskim frazemima (u usporedbi s nekim slavenskim i neslavenskim jezicima)

Željka Fink (Zagreb)

1. Uvod

U suvremenom se hrvatskom jeziku komponenta *svijeća* pojavljuje u sastavu svega nekoliko frazema različite strukture i kategorijalnoga značenja. To su poredbeni frazemi: *uspravan (ravan) kao svijeća*, *hodati (ići, kretati se i sl.) <uspravno (ravno)> kao svijeća*, *pasti kao svijeća*, *ukipiti se (stajati) kao svijeća*. Osim njih u upotrebi se susreću i sljedeće jedinice: *tražiti <sa> svijećom* koga, što, *prodati / prodavati (podvaliti / podvaljivati) rog za svijeću* komu, *držati svijeću* komu, *dogorijeva (gasi se) čija svijeća*. U starijim se pak tekstovima potvrđuju i frazemi *mršav kao svijeća*, *visok kao svijeća*, *ispraviti se kao svijeća*, *paliti svijeću Bogu i vragu*.

U članku neće biti analizirani frazemi sa sastavnicom *svjećica*. Iako je to u prvom redu deminutivni oblik imenice *svijeća*, u frazemskom je semantičkom talogu iskorištena drugačija slika nastala na bazi drugog značenja imenice *svjećica*, onoga iz tehničke terminologije: ‘dio uređaja za paljenje motora s unutarnjim sagorijevanjem’. U suvremenom se hrvatskom jeziku upotrebljava frazem u kojem je spomenuta komponenta jedna od triju imeničkih varijanata: *upalila se lampica (žaruljica, svjećica)* komu (‘iznenada se domislio čemu, sjetio se čega, sinula je ideja komu’). Drugi pak frazem – *imati albanske svjećice* (‘teško (teže) shvaćati, biti usporen u razmišljanju, sporo zaključivati’) – polako odlazi u pasivni sloj.¹ Oblik s varijantnim glagolom navodi se u Rječniku hrvatskoga žargona – *furati albanske svjećice*.

¹ U suvremenom ga hrvatskom jeziku zamjenjuje frazem baziran također na slici iz tehničke struke: *imati kasno (sporo) paljenje*. Sva su tri frazema dio šatre.

2. Poredbeni frazemi s komponentom *svijeća*

2.1. Svi rječnički registrirani poredbeni frazemi s komponentom *svijeća* imaju trodijelnu strukturu (A + B + C) pri čemu u njima nijedna od komponenata nije desemantizirana. To znači da se A-dio upotrebljava u svom prvotnom leksičkom značenju, B-dio predstavlja veznik *kao* (koji se ponekad može zamijeniti riječju *poput* uz, dakako, obaveznu padežnu promjenu C-dijela), a C-dio, u prvom redu, potencira značenje A-dijela, ali u frazem unosi i slikovitost, konotativnost i ekspresivnost. C-dio analiziranih frazema izražen je nominativnim oblikom imeničke komponente *svijeća*, pri čemu navedena komponenta također zadržava svoje doslovno leksičko značenje: ‘rasvjetno sredstvo izrađeno od voska, loja ili parafina i stijenja’. U tim je frazemima isključivo iskorištena slika i simbolika uspravne² i ravne svijeće³ kako bi se pojačalo frazeološko značenje, pa tako frazem *uspravan (ravan) kao svijeća* ne znači samo ‘uspravan’ već ‘izrazito uspravan’. U slici iskorištenoj u analiziranim jedinicama nisu uzeta u obzir ostala svojstva svijeće (izvor svjetlosti, topline itd.), kao ni mogućnost da svijeća može imati neki drugi oblik (danas se prodaju svijeće različitih oblika i dizajna, njihova funkcija može biti isključivo dekorativna itd.) ili da može biti u vodoravnom položaju. Za percepciju svijeće u navedenim frazemima nije bitno ni je li ona upaljena ili nije. Svi se poredbeni frazemi odnose na osobu.

U suvremenom je hrvatskom jeziku u aktivnoj upotrebi jedan pridjevski poredbeni frazem: *uspravan (ravan) kao svijeća* i on se može potvrditi u tekstovima različitih funkcionalnih stilova⁴:

- (1)⁵ Ostala je uspomena na visokog, *ko svijeća uspravnog*⁶ gospodina duge sijede kose počesljane visoko na čelo i začesljane.
- (2) Šeće tip nabildan, *uspravan ko svijeća*, mladolik.
- (3) Imponiraju mi ljudi poput Paula Newmana, koji su i s 80 godina *ravni kao svijeća*.

Isti je frazem prisutan i u starijim književnim tekstovima:

² Usp. o uspravnosti svijeće u Rječniku simbola (Chevalier, Gheerbrant 1989).

³ Opširnije o izboru svojstva u Fink Arsovski 2002: 30.

⁴ U hrvatskom se upotrebljava još jedan frazem kojim se opisuje čije uspravno držanje: *drži se tko kao da je metlu (partviš) progutao*. Međutim, za razliku od pozitivne konotacije frazema *uspravan (ravan) kao svijeća* koja ističe ljepotu i skladnost uspravnoga držanja, netom navedeni frazem sadržava element ruganja, njime se ukazuje na pretjerano i ukočeno uspravno držanje.

⁵ Na kraju rada dati su internet izvori primjera, osim za primjer uz koji je naznačen izvor [prim. ur.].

⁶ U dijelu je primjera potvrđen razgovorni oblik veznika *kao* → *ko*.

- (4) A Hlapić, premda malen, stajao je *ravan kao svijeća* i gledao crnom čovjeku ravno u oči i mislio... (Ivana Brlić Mažuranić; 1874–1938)
- (5) – Ehe, kada si ti, Andrijo, došao u dosadni Zagreb? – klikne s drugog kraja naperušan mlad čovjek s debelom toljagom u ruci, sliven te *ravan kao svijeća*. (Ante Kovačić; 1854–1889)

Osim navedenog pridjevskog frazema u upotrebi su i glagolski. U jednom od njih u A-dijelu se upotrebljavaju različiti glagoli kretanja, a frazeološko se značenje bazira na dvama semima: kretanje (hodanje) umjerenom brzinom i izrazito uspravno držanje tijela: *hodati* (*ići*, *kretati se* i sl.) <*uspravno* (*ravno*)> *kao svijeća*. Sam se frazem na razini izraza može potencirati varijantnim fakultativnim prilozima *uspravno* ili *ravno*. Oba su dosad navedena frazema pozitivno konotirana i potvrđuju se i u suvremenim i starijim tekstovima.

- (6) Bio je pojava, lijepo obučen, a *hodao je kao svijeća*.
- (7) Uvijek *sam uspravno hodala, kao svijeća*... jako ravna leđa imala, a s ovim teretom primjećujem da se grbim...
- (8) *Išla je ravno kao svijeća*, a nožice je odbacivala – onako majstorski – prava slast. (Franjo Horvat Kiš; 1876–1924)

Sljedeći frazem označava suprotnu sliku, odnosi se na negaciju kretanja, na stajanje u izrazito uspravnom položaju: *ukipiti se* (*stajati*) *kao svijeća*. Prvi glagol može imati još i dodatni semantički element kojim se ukazuje na naglo zaustavljanje uzrokovano iznenađenjem, strahom, stresom ili nekim drugim pozitivnim ili negativnim stanjem. Drugi je pak glagol najčešće neutralan u konotativnom smislu.

- (9) Naravno, čim se budemo sreli (nadam se da hoćemo jednog dana), ja *ću se ukipiti kao svijeća*, u stilu guštera na početku vojnog roka.
- (10) Uza zid na početku lijevog reda *stajala je* nepomična *kao svijeća* Peyeva družica, talijanska video artistica Chiara Mulas,...
- (11) Nije potrebno u crkvi *stajati kao svijeća*, kruto sklopljenih ruku...

Treći glagolski frazem, *pasti kao svijeća*, ima značenje ‘naglo se srušiti ostajući pri padu u ukočenom položaju’ ima dva izražena sema: naglo padanje i padanje u ravnom, ukočenom položaju.

- (12) Čeka još 3 sekunde i onda *padne ko svijeća*. Na podu se čudi još sekundu, uz završni kratki trzaj.
- (13) Satima je stajao uz stražarsku kućicu i odjednom *je kao svijeća pao* na zemlju. (Fink Arsovski, Željka i sur.: 2006)

Kod starijih se hrvatskih pisaca mogu naći još neki pridjevski i glagolski poredbeni frazemi koji se ne potvrđuju u suvremenim tekstovima i govorenom jeziku.

- (14) Magda bila je uistinu glava vrlo čudnovata. *Mršava kao svijeća*, žuta kao vosak, imala je šiljast, pri kraju zavinut nos poput šljive protegllice, a vrh nosa dlakavu bradavicu. (August Šenoa; 1838–1881)
- (15) Nikada nisam osjećao toliko svu mizeriju našeg zadovoljstva kao na jednom balu, gdje vidjeh blijedu, bijelu i *kao svijeća visoku* gospodjicu, koja ostade sjedeći, prateći zavidnim pogledom igrača i igračice. (Antun Gustav Matoš; 1873–1914)
- (16) Star, mrk serežanin sustavio znojna i zapjenjena konja pred kapetanovim stanom i sjahao bacivši uzdu na sedlo. Tad se maši u kožnati ćemer, izvadi iz njega pismo i *kao svijeća ispravi se* pred kapetanom pozdravivši ga na vojničku. (Josip Eugen Tomić; 1843–1906)

Uzgredno bih spomenula i dva poredbena frazema koji nemaju komponentu *svijeća* u svom sastavu, ali je njihova sastavnica vrlo blisko vezana uz analiziranu, ona se odnosi na materijal iz kojeg se izrađuju svijeće. Jedan se od njih, *blijed (žut) kao vosak*, upotrebljava i u suvremenom hrvatskom jeziku, te se odnosi na osobu bolesno blijeda lica.

- (17) Žena je bila obučena u tamnu haljinu kao samostanska učenica, bila je vrlo mršava, njezin pogled djelovao je ugaslo, njezina je koža bila *blijeda poput voska*. (Vrkljan 2000:87)
- (18) Zvala se Anka i bilo joj šest godina. Bila je malena kao da su joj tek četiri godine, *žuta kao vosak*, mršava kao pile. (Vladimir Nazor)

Drugi se više ne upotrebljava baš aktivno, potvrđuje se u starijim tekstovima. To je frazem *mekan kao vosak* u značenju ‘blag, blage (dobre) naravi, dobroćudan’.

- (19) Prije bijaše naprama svima gospođama jednako hladan, rezerviran, gotovo negаланtan, a sada postao je ujedanput naprama ovoj lijepoj djevojci *mekan kao vosak* i pun osjećaja koji mu je kipio u svakoj riječi i pogledu, postao slijep i zaluden. (Josip Eugen Tomić; 1843–1906)
- (20) On nije mogao ni pomisliti na onaj čas, kad ona tamo uniđe, njemu se taj čas gotovo nevjerojatnim, neizmjereno dalekim pričinjao, premda on nije bio romantički maštalac; no zato je bio čovjek čuvstven, pa kada bi ga koje čuvstvo obuzelo, on bi bio *mekan kao vosak*, nježan kao dijete. (Josip Kozarac; 1858–1906)

2.2. Frazemi s identičnim ili sličnim značenjem i semantičkim talogom postoje i u drugim slavenskim i neslavenskim jezicima⁷. Ovom prilikom navodim neke od njih. Semantički i slikovni ekvivalenti hrvatskom frazemu *uspravan (ravan) kao svijeća* mogu se naći u gotovo svim slavenskim jezicima:

SLOVENSKI	raven kot sveča
SRPSKI	prav kao jablan (bor, sveća) ⁸
MAKEDONSKI	прав (рамен) како свеќа
BUGARSKI	прав като свещ
UKRAJINSKI	рівний як струна (свіча, свічка)
RUSKI	прямой как свеча (свечка) ⁹
POLJSKI	prosty (wyprostowany) jak świeca
GORNJOLUŽIČKI	runy kaž (jako) swěca (swěčka)
ČEŠKI	rovný jako svíce (svíčka)
SLOVAČKI	rovný ako svieca (struna)

Slično je i s njemačkim jezikom, razlika je samo u tome da se u njemu upotrebljava složenica: *kerzengerade*. Za razliku od toga, u engleskom se koriste usporedbom sa štapom: *<as> stiff (straight) as a ramrod*.

Podudaranje je nešto manje kod glagolskih poredbenih frazema s komponentom *svijeća*. Pogledajmo neke slavenske ekvivalente hrvatskom frazemu *ukipiti se (stajati) kao svijeća*:

SLOVENSKI	stati kot sveča
MAKEDONSKI	стои <исправен> како свеќа
BUGARSKI	стоя <прав> като свещ
UKRAJINSKI	стояти як свічка
RUSKI	стоять/стать свечой ¹⁰
ČEŠKI	stát <rovně> jako svíce (svíčka)
SLOVAČKI	stáť ako svieca (sviečka)

Međutim, kad je riječ o hrvatskom frazemu *pasti kao svijeća* jedino se u ukrajinskom jeziku pojavljuje jednaka komponenta: *упасти як свіча (свічка)*. U drugim se slavenskim jezicima upotrebljavaju druge supstantivne sastavnice (npr. *snop, klada, kamen* itd.; usp. SLOVENSKI *pasti kot snop*, RUSKI *упасть как сноп*, MAKEDONSKI *паѓне како клада (лејџа)*, SLOVAČKI *zvaliť sa ako klada*, ČEŠKI *padnout jako kámen* itd.). Isto tako i u nekim neslaven-

⁷ Budući da članak polazi od hrvatskoga jezika, u drugim su jezicima traženi samo ekvivalenti (prema meni dostupnim leksikografskim izvorima), nisu spominjani frazemi sa sastavnicom *svijeća* koji nemaju adekvat u hrvatskom jeziku.

⁸ U dijelu se jezika bilježe i supstantivne varijante.

⁹ Frazem se odnosi i na predmete (drveće, stupove, dimnjake itd.).

¹⁰ Frazem se odnosi i na predmete. Iako u njegovom sastavu nema poredbenog veznika, smatra se poredbenim jer u ruskom jeziku instrumental može imati i značenje poredbe.

skim (npr. *vreća*; usp. NJEMAČKI *hinfallen* (*sich fallen lassen*) *wie ein Sack* (*ein Mehlsack*)).

3. Glagolski frazemi s komponentom *svijeća*

U suvremenom se hrvatskom jeziku aktivno upotrebljavaju dva glagolska frazema neporedbene strukture s komponentom *svijeća*: *tražiti* <sa> *svijećom* koga, što, *prodati/prodavati* (*podvaliti/podvaljivati*) rog za *svijeću* komu.

3.1. Frazem *tražiti* <sa> *svijećom* koga, što rabi se kad se na sve moguće načine traži neka osoba ili predmet koju/koji se vrlo teško može pronaći zbog zahtijevanih određenih, vrlo konkretnih, ali, što je najvažnije, rijetkih osobina ili svojstava (takvih kakve je izrazito teško pronaći). Njegovo se podrijetlo povezuje s grčkim filozofom Diogenom (3. st. pr. Kr.) koji je usred bijela dana šetao ulicama Atene sa zapaljenom svijećom tražeći nešto. Na pitanje što traži, odgovorio je: „Tražim čovjeka“.

Pogledamo li sliku na osnovi koje je nastao frazem, vidjet ćemo da je *svijeća* ovdje u funkciji rasvjetnoga tijela.

Iako se izvorna Diogenova izjava odnosi na osobu, frazem je proširio svoju upotrebu i danas se odnosi i na predmet. Može ga se susresti u različitim kontekstima. Kad je riječ o osobama, traže se poneke profesije, ljudi određenih kvaliteta (pozitivnih ili negativnih) itd.:

- (21) Konobare i prodavače „*traže svijećom*“.
- (22) Stručnjak da ga *svijećom tražiš*, u poslu više no odličan.
- (23) Mladih ribara nema pa se bojim da će se, ako ovako potraje, ribare *tražiti svijećom*...
- (24) ...da informatičare *svijećom traže*...
- (25) Dobri frajeri nisu nametljivi, kao i dobre djevojke mora ih *se svijećom tražiti*.
- (26) Prijatelji kakve treba *svijećom tražiti*!
- (27) Višečlane obitelji *traže se svijećom*.
- (28) Tolikog kretena treba *tražiti svijećom*.

Kad se kontekst odnosi na predmete, češće se govori o nekom pojmu, apstrakciji, nego o konkretnoj stvari:

- (29) Odgovor skupini građana koji *svijećom tragaju* za identitetom onih koji su spremni izvesti promjene...¹¹
- (30) Objektivnost danas u novinama možete *tražiti svijećom*...

¹¹ Primjer pokazuje da je moguća zamjena rječnički registriranog glagola nekim blisko-značnim.

- (31) ...s obzirom na situaciju na svjetskom tržištu hrane, gdje se obradive površine „traže svijećom“, neobrađenih površina ne smije biti.

Ponekad se upotrebljava negirani oblik uz promjenu glagola:

- (32) U mislima sam ga opremala titulom državnog prvaka na natjecanju iz matematike (...) i proglašavala ga najboljim pionirskim golmanom, kakav se *ne može* čak *ni svijećom pronaći* u svih naših šest socijalističkih republika. (Julijana Matanović)

Frazem nastao na osnovi epizode s Diogenom postao je dijelom frazeološkoga fonda većine slavenskih jezika. U nekima se od njih djelomično mijenja leksički sastav, pa se umjesto komponente *svijeća* upotrebljava neka druga imenica sa značenjem rasvjetnoga tijela, u nekima se pak dodaje podatak o dijelu dana kad se traženje odvija (danju). Frazem ponekad ima strukturu rečenice. Navodim neke primjere:

SLOVENSKI	iskati z lučjo <pri belem dnevu>, iskati s svečo
SRPSKI	takve treba svećom tražiti
MAKEDONSKI	дење со свеќа не го наоѓаш
BUGARSKI	със свещ (борина) да <го> търсиш, със свещ не можеш да намериш <i>някого, нещо</i>
UKRAJINSKI	і вдень (удень, серед дня) з свічкою не найдеш (не можна знайти)
RUSKI	днём с огнём [можно найти, отыскать и т. д.], днём с огнём (фонарём) не найти (не найдёшь, не сыскать, не сыщешь)
SLOVAČKI	ani s lampášom (so sviečkou) nenájdeš <i>niekoho, niečo</i>

U nekim je jezicima upisano više varijantnih frazemskih oblika jer se u različitim rječnicima navode različiti oblici frazema, a ponekad i jedan rječnik daje dvije varijante. Iz navedenih se jedinica vidi da neki jezici kanonskim oblikom frazema smatraju afirmativnu varijantu s glagolima tipa *tražiti*, dok drugi bilježe negirani oblik s glagolima tipa *naći*.

U slovenskom je jeziku rječnički registrirana varijanta s komponentom *luč*, dok korpus *Fidaplus* daje primjere i s komponentom *sveća*.

Zanimljiva je situacija u ruskom jeziku. Većina frazeoloških rječnika bilježi samo imeničku sastavnicu *огонь*. U dijelu leksikografskih izvora frazem ima supstantivni oblik (*днём с огнём*) iza kojeg se bilježe glagoli kao kolokati. Drugi pak dio navodi frazem u obliku infinitivne ili poopćeno-lične rečenice. U rječniku *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь* (Бирях, Мокиенко, Степанова 2005) uz navedenu sastavnicu dodaje se i imenička varijanta *фонарь* uz napomenu o sniženom stilskom registru (*прост.*). Temeljem moguće zamjene imeničkih komponenata i rime prisutne u prvom dijelu frazema postavlja se (sporna) teza o originalnosti ruskog izraza. U rječniku *Фразеологизмы в русской речи* (Мелерович, Мокиенко 2005) potkrepljuje se upotreba sastavnice *фонарь* u ruskom jeziku primjerom preuze-

tim iz *Idiota* F. Dostojevskog¹², što je u skladu s navodom u Rječniku Miheljsona (Михельсон 1994¹³) gdje se navode čak tri imeničke varijante: *днемъ со свѣчей (огнемъ, фонаремъ) не отыскать*.

3.2. Drugi frekventan frazem je *držati svijeću* komu. On se prvotno upotrebljavao u kontekstu tuđe ljubavne veze, tj. govornik je obično negirao da je bio svjedokom čije intimne veze, negirao je da je podržava ili ima ikakve veze s njom. U tom je slučaju obavezan negativan oblik frazema: *nisam im svijeću držao* ('ne znam (nije mi poznato) što su radili, nisam tamo bio').

- (33) Nemojte me ispitivati o njihovim odnosima. Ja ništa ne znam, *nisam im svijeću držao*. (Menac i dr. 2003)

U novije se vrijeme, međutim, frazem sve više upotrebljava izvan konteksta ljubavne veze, sve je češće u pozitivnom obliku (koji, dakako, omogućuje negiranje) i odnosi se na jednu osobu (što ne znači da se više ne pojavljuje u prethodno spomenutoj formi). Stoga smatram da ga je bolje rječnički fiksirati u obliku *držati svijeću* komu sa značenjem 'promatrati što tko radi, znati tko se čime bavi, biti svjedokom (promatračem) čega, pomagati *komu* u ostvarenju čega'.

- (34) I Folo je znao svašta o ukokanim rođacima Marić. Nisu to bile neke spektakularne stvari, nego općepoznato, uobičajeno domaće sranje, reklo bi se, to što je Folo znao. Znao je, tako, da je dobri murjak Oton Marić godinama *držao svijeću* i lojtre Đoki Pajseru, ali si je onda svašta umislio i počeo ga ucjenjivati. (Popović 2004:39)
- (35) Vedrana je izgledala kao normalna šesnaestogodišnjakinja: skijaška jakna, uski jeans, kapa. A opet – stajala je uz Anicu, *držala svijeću* ludoj staroj koja je na ulazu u pothodnik prodavala knjige o samospoznaji i ponavljala „Nova duhovnost!“ kao dementna papiga. (Pavičić 2005:10)
- (36) Ja ih pamtim u lošem izdanju 1989. godine: bili su nedodirljivi u Americi, ali na zajedničkom koncertu u Moskvi *su držali svijeću* Ozzyju...
- (37) *Nisam mu držao svijeću*, ali znam što se o njemu pričalo unutar sustava.

Moguće je da je frazem nastao na temelju običaja da se čovjeku na umoru drži svijeća. Svijeća upozorava na Kristovu prisutnost, zato se, između ostalog, pali u posljednjem životnom času (usp. Opći religijski leksikon 2002 i Энциклопедия. Символы, знаки, эмблемы 2003).

¹² *Чего же лучше: аристократ, миллионер, идиот – все качества разом, такого мужа и с фонарем не отыщешь.*

¹³ 1994. je objavljeno reprint izdanje Rječnika tiskanog početkom XX. st. što znači da je u njemu prezentirana jezična situacija XIX. st. Zanimljivo je da se na prvom mjestu nalazi komponenta *svijeća* koju se ne može potvrditi ni u jednom suvremenom frazeološkom rječniku.

Meni dostupni frazeološki rječnici ruskoga jezika ne fiksiraju frazem koji bi odgovarao hrvatskome. Međutim, na pretraživaču *Yandex* može se naći potvrda za izraz identične strukture, sastava i značenja *держатъ свечку*. Registrirana je i definicija značenja, odnosno upotrebna sfera:

- (38) При чем «*держатъ свечку*» можно только в интимной ситуации, а не просто, когда один рубит дрова, а другой при этом ему *свечкой* подсвечивает.
- (39) *Держатъ свечку* (прост.), *свечку не держал* – о том, кто не был непосредственно на месте событий и не может дать достоверной неопровержимой информации.¹⁴

U tekstovima se vrlo često potvrđuje upravo situacija ljubavne (intimne) veze, ali je očito da se značenje i upotreba širi i na druge slučajeve:

- (40) Агенты *держали свечку* Мэрилин Монро.
- (41) Кто *держал свечку* в спальне Абрамовича?
- (42) «Большой брат» *держит свечку* над каждой страницей...

Frazem je zabilježen i u rječnicima nekih drugih slavenskih jezika i engleskog (tu se ne koristi komponenta *svijeća*, nego *svjetlo*):

SLOVENSKI	držati svečo
SRPSKI	držati sveću <i>kome</i>
GORNJOLUŽIČKI	swěcu dđeržeć <i>někomu</i> , <i>něchtó někomu</i> swěcu dđerži ¹⁵
ENGLESKI	hold the light for <i>sb</i>

3.3. Treći glagolski frazem koji se vrlo aktivno upotrebljava u suvremenom hrvatskom jeziku je *prodati / prodavati (podvaliti / podvaljivati) rog za svijeću* komu ('prevariti / varati *koga*, *podvaliti / podvaljivati komu*'). Semantički talog sugerira prijevaru baziranu na zamjeni dvaju predmeta pri čemu se manje vrijedan predmet X (*rog*) prodaje (*podvaljuje*) umjesto vrjednijeg predmeta Y (*svijeća*).

Iako slika najavljuje postojanje dvaju predmeta, primjeri upotrebe pokazuju da se ponekad u kontekstu to i slijedi, tj. navode se dva konkretna predmeta ili pojma od kojih je jedan loš, a drugi dobar:

- (43) *Prodavali rog za svijeću*. Na šest crpki utvrđeno je da se umjesto eurosupera i euro-dizela prodavalo obično gorivo.
- (44) No, nemojmo *prodavati rog za svijeću* i aferaško novinarstvo odmah izjednačavati s istraživačkim.

¹⁴ Ova definicija nije sasvim u skladu s primjerima upotrebe koji slijede, ali je zanimljiva kako bi se vidjelo da se o tom frazemu piše, da se upotrebljava.

¹⁵ Frazem se ograničava isključivo na nešto negativno.

Međutim, u mnogim se primjerima samo indirektno spominju dva suprotstavljena pojma (predmeta), a značenjski se naglasak stavlja na prijevaru:

- (45) Ovo su praktični i vrlo konkretni ljudi kojima se teško može *prodati* „rog za *svijeću*“ jer su sumnjičavi i ne vjeruju gotovo ničemu...
- (46) Smatram da se teško ljudima na duže vrijeme može *prodavati* rog za *svijeću*.
- (47) ...vjerovala je da znade mnogo više nego treba, da njoj nitko ne može *podvaliti* rog za *svijeću*, da ona svakoga otprve prozre. (Ivan Aralica)

Frazem je u gotovo jednakom obliku zabilježen i u srpskom jeziku (*prodati* rog za *sveću* kome).

3.4. U starijim se hrvatskim tekstovima i dijelu rječnika registrira i frazem *paliti svijeću Bogu i vragu* u značenju ‘nastojati udovoljiti dvjema <suprotstavljenim> stranama’. Upravo „antonimnost“ dviju imeničkih sastavnica u frazemu sugerira da se netko pokušava ulagivati suprotstavljenim stranama.

- (48) – ... Je l' dobro vino, a? – Nisam ga kušao, vaše gospodstvo – odvrati seljak plaho skinuv šešir i počesav se za uhom. – O, o! Zar ga se bojiš! Vidi, vidi! Čuješ, Đuro, tebi kao da duša nije čista. Ti *pališ Bogu i vragu svijeću*. Ne budi lud! 'Ajd s nama! Aha! Znam! Tvoj sin mora pod mjeru, pak se bojiš te fine magistratske gospode. Ne boj se, Đuro. Neka ga smo uzmu. Mi ćemo do cara, car će ga pustiti. (August Šenoa, 1838–1881)

Frazem je registriran i u srpskom rječniku: *paliti bogu i đavolu sveću*.

4. Frazemi rečenične strukture s komponentom *svijeća*

Jedan frazem ima rečeničnu strukturu: *dogorijeva (gasi se)* čija *svijeća* (‘umire tko, život se čiji bliži kraju’). *Svijeća* u njemu simbolizira život koji polako nestaje. Za njega je karakteristično da je dio knjiškoga stila, pa mu je i upotreba ograničena na određenu vrstu tekstova. Ponekad se ipak može upotrijebiti i s dozom ironije ili crnog humora.

- (49) O Bože, ispuni me nekim osjećajima, molim te. Da, sebično te molim. Ne mogu više biti ovako prazna. Jer u meni život umire, *gasi se svijeća*.
- (50) ...poput pacijenta koji je rekao liječniku: „Doktore, nisam došao k vama da mi kažete kako moja *svijeća dogorijeva* s obje strane. Došao sam da mi date još voska“.

U ruskom su jeziku registrirana dva poredbena frazema sa sličnom slikom kojima se izražava jednako značenje: *таять (угасать, гаснуть) как <восковая> свеча* i *таять (угасать, гаснуть) <восковой> свечой*, ali se naglasak ne stavlja na *svijeću* koja simbolizira nestajanje života, već na čovjeka koji se *gasi*, koji se *topi* (oba glagola impliciraju *svijeću*), a nakon njih slijedi poredba sa *svijećom*.

U hrvatskim se tekstovima također može naići na upotrebu slične poredbe, ali čini se da ona nije frazeologizirana:

- (51) Život mu se gasio kao što svijeća dogorijeva.
- (52) ... i vidjelo se koliko proživljava dramu ove hrvatske mučenice, majke koja iz dana u dan dogorijeva kao svijeća...

5. Zaključak

Članak se bavi nevelikom grupom hrvatskih frazema s komponentom *svijeća*. Namjera je bila pokazati u kojim se jedinicama upotrebljava navedena sastavnica, kakvo je značenje, kakva je i kolika uloga leksičkog značenja i simbolike komponente *svijeća* u formiranju frazeološkoga značenja, te koji se frazemi aktivno, odnosno aktivnije rabe u suvremenom hrvatskom jeziku. Dio je frazemske analize popraćen upotrebom u kontekstu.

U članku je pokazano da se u suvremenom hrvatskom jeziku prilično učestalo upotrebljava osam frazema sa *svijećom* u svom sastavu.

Za neke sam od frazema pokušala pronaći ekvivalente u drugim slavenskim i dvama neslavenskim jezicima. Najveća je podudarnost između hrvatskoga i drugih jezika pronađena kod triju poredbenih frazema i kod frazema *tražiti <sa> svijećom* koga, što.

Literatura i leksikografski izvori

- Anić, Vladimir (2003): *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain (1989): *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Colin, Didier (2004): *Rječnik simbola, mitova i legendi*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Dorotjaková, Viktória, Đurčo, Peter, Filkusová, Mária, Petrufová, Magdaléna, Malíková, Mária Oľga (1998): *Rusko-slovenský frazeologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava.
- Fink Arsovski, Željka (2002): *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF-press.
- Fink Arsovski, Željka i sur. (2006): *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra.
- Ivčenko, Anatolij, Wölke, Sonja (2004): *Hornjoserbski frazeologiski słownik*. Budyšin/Bautzen: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Kljaić, Jasenka (1988): *Hrvatskosrpsko-njemački frazeološki rječnik*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Kovačević, Živorad (2002): *Srpsko-engleski frazeološki rječnik*. Beograd: Filip Višnjić.
- Matešić, Josip (1982): *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Matešić, Josip (red.) (1988): *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*. Zagreb – München: Nakladni zavod Matice hrvatske – Verlag Otto Sagner.

- Menac, Antica, Fink Arsovski, Željka, Venturin, Radomir (2003): *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Opći religijski leksikon* (2002): Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Sabljak, Tomislav (2001): *Rječnik hrvatskoga žargona*. Zagreb: V. B. Z.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1970–1991): Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Šonje, Jure (ur.) (2000): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- Vrgoč, Dalibor, Fink Arsovski, Željka (2008): *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Андрейчина, К., Влахов, С., Димитрова, С., Запрянова, К. (1980): *Русско-болгарский фразеологический словарь*. Москва – София: Изд-во «Русский язык» – Изд-во «Наука и искусство».
- Бирих, А. К., Мокиенко, В. М., Степанова, Л. И. (2001): *Словарь фразеологических синонимов русского языка*. Москва: Астрель, АСТ.
- Бирих, А. К., Мокиенко, В. М., Степанова, Л. И. (2005): *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь*. Москва: Астрель, АСТ, Люкс.
- Горбачевич, К.С. (2004): *Словарь сравнений и сравнительных оборотов в русском языке*. Москва: АСТ, Астрель, Ермак.
- Гуревич, В. В., Дозорец, Ж. А. (1988): *Краткий русско-английский фразеологический словарь*. Москва: Русский язык.
- Ермакова, Л., Марков, Б. (1981): *Крајшок руско-македонски фразеолошки речник*. Скопје: Универзитет «Кирил и Методиј».
- Мелерович, А. М., Мокиенко, В. М. (2005): *Фразеологизмы в русской речи*. Москва: Русские словари, Астрель, АСТ.
- Михельсон, М. И. (1994): *Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний*. Москва: Русские словари.
- Мокиенко, В. М. (2003): *Словарь сравнений русского языка*. Санкт-Петербург: Норинт.
- Молотков, А. И. (ред.) (2006): *Фразеологический словарь русского языка*. Москва: Астрель, АСТ.
- Огольцев, В. М. (2001): *Словарь устойчивых сравнений русского языка (синонимонтономический)*. Москва: Русские словари, АСТ, Астрель.
- Олейник, И. С., Сидоренко, М. М. (1978): *Украинско-русский и русско-украинский фразеологический словарь*. Киев: Радянська школа.
- Телия, В. Н. (ред.) (2006): *Большой фразеологический словарь русского языка*. Москва: АСТ – ПРЕСС КНИГА.
- Тресиддер, Джек (1997): Москва: Фаир-Пресс.
- Фелицына, В. П., Мокиенко, В. М. (1999): *Русский фразеологический словарь*. Москва: ЭКСМО-Пресс.
- Энциклопедия. Символы, знаки, эмблемы* (2003): Москва: Локид-Пресс.

Literarni izvori primjera

- Pavičić, Jurica (2005): *Kuća njene majke*. Zagreb: Jutarnji list.
- Popović, Edo (2004): *Plesačica iz Blue Bara*. Zagreb: Meandar.
- Vrkljan, Irena (2000): *Posljednje putovanje u Beč*. Zagreb: Znanje.

Internet izvori primjera

- (1) <http://lin6.mojsite.com/suspended.page/?article1072>
- (2) <http://nemacenzure.7.forumer.com/viewtopic.php?t=1200>
- (3) <http://www.cesarica.net/index.php?topic=750.0>
- (4) [http://hr.wikisource.org/wiki/Čudnovate zgode šegrta Hlapića/Peti dan putovanja/II](http://hr.wikisource.org/wiki/Čudnovate_zgode_šegrta_Hlapića/Peti_dan_putovanja/II)
- (5) <http://dzs.ffzg.hr/html/Kova2.htm>
- (6) <http://www.hrt.hr/arhiv/99/03/29/HRT0042.html>
- (7) <http://lin6.mojsite.com>
- (8) <http://dzs.ffzg.hr/html/Horvat2.htm>
- (9) <http://www.zeljeznice.net/forum/viewtopic.php?start=30&t=2706>
- (10) http://www.zarez.hr/228/z_festivali.html
- (11) <http://www.srce-isusovo.com/index.php?main=novosti&news=178>
- (12) <http://svijetuboci.blog.hr/2006/02/1620713913/kako-umiru-vojnici.html>
- (14) http://hr.wikisource.org/wiki/Zlatarevo_zlato/I
- (15) <http://tinyurl.com/7uodhd> (= <http://riznica.ihjj.hr/...>)
- (16) <http://tinyurl.com/8pc7h3> (= <http://riznica.ihjj.hr/...>)
- (18) <http://knjiga.hr/04.asp?param=b&ID=5435>
- (19) <http://dzs.ffzg.hr/html/Tomi1.htm>
- (20) http://hr.wikisource.org/wiki/Mrtvi_kapitali/VIII
- (21) <http://tinyurl.com/ay8hv5> (= <http://www.novilist.hr/...>)
- (22) <http://forum.posao.hr/viewtopic.php?f=1&t=5423>
- (23) http://www.humagum.com/index.php?option=com_content&task=view&id=668&Itemid=29
- (24) <http://www.livno-online.com/content/view/6062/137/>
- (25) <http://www.iskrica.com/newforum/comments.php?DiscussionID=20288&Focus=449457>
- (26) http://trosjed.net.hr/grupe/veliki_patuljak/albumi/86736/slike/86768/
- (27) <http://tinyurl.com/8l7fxl> (= <http://www.novilist.hr/...>)
- (28) <http://www.index.hr/xmag/clanak.aspx?id=372697>
- (29) <http://www.hsp1861.hr/vijesti2/020318sjp.htm>
- (30) http://oddparity.org/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=99999999
- (31) http://www.glas-slavonije.hr/rubrika.asp?rub=1&ID_VIJESTI=90810
- (32) <http://www.julijanamatjanovic.com/knjige.php?subaction=showfull&id=1144178026>
- (36) <http://www.forum.hr/showthread.php?t=37486&page=4>
- (37) <http://www.xportal.hr/vijest/mister-eight-procent/2897.aspx>
- (38) <http://forum.lingvo.ru/actualthread.aspx?tid=89324>
- (39) <http://forum.lingvo.ru/actualthread.aspx?tid=89324>
- (40) <http://tinyurl.com/9ssod2> (= <http://www.doronchenko.ru/...>)
- (41) <http://electorat.info/blog/berezovsky/21795-1-kto-derzhal-svechku-v-spalne-abramovicha.html>
- (42) <http://potrebности.globalrus.ru/lyrics/780878>
- (43) <http://tinyurl.com/9ua52g> (= <http://www.novilist.hr/...>)
- (44) <http://tinyurl.com/9g3fr2> (= <http://riznica.ihjj.hr/...>)
- (45) <http://www.osijek-online.com/vijesti/clanak1005-3-0852>
- (46) <http://www.webmajstori.net/forum/archive/index.php/t-5451.html>
- (47) <http://tinyurl.com/97ydax> (= <http://riznica.ihjj.hr/...>)
- (48) http://hr.wikisource.org/wiki/Prosjak_Luka/VIII
- (49) <http://zaboravitcu.blogger.hr/post/dogodi-se-jednom/438034.aspx>
- (50) <http://www.zivotizdravlje.procvatzdravlja.com/clanci.asp?ID=>
- (51) http://www.zupa-svkriz.hr/zajednice/frama/Franjo_umire.htm
- (52) http://www.ver.hr/arhiv/ver2003/ver02_03/prica.htm